

احیای برجام و بحران تصمیم‌گیری

سیدمحسن امامی‌فر*؛ درحالی‌که حدود یک سال از عمر دولت ابراهیم رئیسی می‌گذرد، همچنان خبری از احیای برجام نیست. شرایط احیای توافق هسته‌ای روزبه‌روز پیچیده‌تر و اراده سیاسی طرفین برای احیای برجام ضعیف‌تر می‌شود. دراین‌میان برخلاف آنچه دولت‌مردان ایران مبنی بر گره‌زدن برجام با مسائل اقتصادی مطرح می‌کنند، پیوندهای ناگسستنی اقتصاد ایران با سرنوشت برجام، تأثیرات بی‌بدیل خود را بر شکل‌گیری و تداوم بحران‌های اقتصادی موجود در کشور نشان می‌دهد.

به طور مشخص، دولت رئیسی به دنبال احیای برجام است؛ چراکه تأثیرات ویران‌کننده تحریم‌های فلج‌کننده اقتصادی را درک کرده و می‌داند راهکارهای خروج از این بحران‌ها بدون احیای برجام، به بن‌بست می‌رسد. دولت‌مردان می‌دانند بدون احیای برجام، نمی‌توانند پاسخ‌گوی مطالبات ملت باشند و وعده‌های خود را محقق کنند؛ اما اراده دولت به‌تنهایی کافی نیست، که اگر بود تا الان برجام احیا می‌شد.

ایران درخصوص پرونده هسته‌ای خود درحال حاضر نه مسیر «تقابل» را انتخاب کرده و نه مسیر «تعامل حداکثری» برای رسیدن به توافق را طی می‌کند. «مذاکره برای مذاکره»، نوعی مسیر خنثی است که با پافشاری بر مطالبات حداکثری به دنبال بازی با حاصلجمع صفر بوده و به بازی برد-برد اعتقادی ندارد، که قدر مسلم واکنش طرف‌های دیگر مذاکرات را به همراه خواهد داشت. اظهارات رابرت مالی، نماینده ویژه آمریکا در امور ایران، مبنی بر اینکه «مذاکرات دوحه ائتلاف وقت بوده است و ایران باید با خودش مذاکره کند تا ببیند به دنبال توافق است یا خیر» در همین راستا تفسیر می‌شود. براساس آنچه ذکر شد، می‌توان بحران تصمیم‌گیری در ایران درخصوص مذاکرات برجامی را شناسایی کرد. بنا به تعریف، تصمیم‌گیری (decision making)، صرفاً عمل‌گزینش میان راه‌حل‌های جایگزین یا گزینه‌های موجودی است که در موردشان یقین و قطعیت نداریم. در واقع تصمیم‌گیری فرایندی است که در آن شیوه عمل خاصی برای حل یک یا چند مسئله انتخاب می‌شود. برای تصمیم‌گیری براساس الگوی «بازیگر خردمند» که یکی از الگوهای کلیدی برای تحلیل رفتار سیاست خارجی بازیگران در سطح بین‌المللی است، باید اهداف تصمیم، گزینه‌ها و راهکارهای موجود و ممکن برای تحقق اهداف و پیامدهای هر راهکار مشخص شده و سپس براساس دو بعد مطلوبیت و احتمال، دست به انتخاب گزینه‌ای با بیشترین مطلوبیت زد. تصمیم‌گیری براساس مدل بازیگر خردمند کاملاً بر پایه یک محاسبه منطقی و علمی استوار است.

اگر بخواهیم به سال ۱۳۹۴ که توافق هسته‌ای حاصل شد، بازگردیم و ریشه‌ها و عوامل آن را شناسایی کنیم، ساده‌انگاری است که اراده دستیابی به توافق هسته‌ای را به دولت تدبیر و امید نسبت دهیم. مبرهن است اراده‌ای فراتر از دولت مبنی بر انعقاد توافق هسته‌ای ایجاد شد؛ اما برای پیدایی دلایل اینکه چرا در آن برهه این اراده حاصل شد، باید به یک سؤال مهم که «پرونده هسته‌ای ایران چه تهدیدها و موقعیت‌هایی برای کشور به وجود آورد؟» پاسخ داد.

براساس گزارش بانک مرکزی ایران در سال ۱۳۹۴، از بزرگ‌ترین چالش‌های اقتصاد ایران در سال‌های پیش از توافق برجام، درگیرشدن بسیاری از بخش‌های اقتصادی ازجمله نفت و گاز، مالی و بانکی، حمل‌ونقل دریایی و هوایی و بیمه در تحریم‌های اقتصادی مرتبط با برنامه هسته‌ای بود. افزایش دامنه این تحریم‌ها

حاصل شود که بازی برد-برد باشد، ایران می‌تواند توانمندی هسته‌ای خود را از طریق غنی‌سازی اورانیوم با غنای ۵/۳ درصد برای مصارف صلح‌آمیز حفظ کرده و از این طریق به پیشینه‌سازی قدرت از مسیر موازنه جدید قدرت در خاورمیانه بپردازد. پیامدهای دومین راهکار یعنی تقابل، افزایش محاصره اقتصادی ایران و محتمل‌شدن حمله نظامی بود. پیامدهای سومین راهکار یعنی مذاکره برای مذاکره نیز، افزایش فشارهای بین‌المللی و تحریم‌های اقتصادی بود.

با توجه به اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران و راهکارهای ممکن و پیامدهای هر یک از راهکارها، بهترین انتخاب براساس محاسبه عقلانی نظام ج.ا.ی به‌عنوان یک بازیگر خردمند با توجه به شرایط تصریح‌شده، انتخاب راهکار مذاکره هدفمند با ایالات متحده آمریکا و دستیابی به توافق هسته‌ای با گروه ۵+۱ بود که همین امر نیز محقق شد.

اما اگر بخواهیم شرایط امروز کشور را با شرایط مذکور در سال‌های منتهی به توافق برجام مقایسه کنیم، ایران امروز به شکل واضحی با تحریم‌های شدیدتری مواجه است که نتیجه خروج ایالات متحده از برجام بود.

در چنین شرایطی و با وجود مشکلات موجود در مقایسه با شرایط سال‌های منتهی به توافق برجام در سال ۱۳۹۴، اهداف و گزینه‌ها و پیامدها در فرایند تصمیم‌گیری درباره پرونده هسته‌ای و سرنوشت احیای برجام در شرایط فعلی، و جوب انتخاب گزینه توافق مجدد با ۵+۱ برای احیای برجام را بیش‌ازپیش برای نظام جمهوری اسلامی به‌عنوان یک بازیگر خردمند نمایان می‌کند.

خردمندی مسئولان در این راستا باید پایان‌بخش منازعات بی‌حاصل نهادهای تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر مختلف با منافع متفاوت بر سر احیای برجام باشد. لزوم یک بازی با حاصلجمع مثبت در مختصات سیاسی کشور در عرصه روابط بین‌الملل برای حداقل‌سازی تهدید و پیشینه‌سازی قدرت بر پایه تحقق منافع ملی، ضروری است.

✦ روزنامه‌نگار

به توانایی غنی‌سازی اورانیوم دست یافته بود، امکاناتی نیز فراهم آورد مانند اینکه می‌توانست موازنه قدرت در خاورمیانه را تغییر بدهد. حال برسیم به اینکه اهداف نظام سیاسی ایران به‌عنوان یک بازیگر خردمند برای دستیابی به توافق هسته‌ای چه بود. جمهوری اسلامی ایران اهدافی را برای به سرانجام رساندن مذاکرات هسته‌ای و رسیدن به یک توافق جامع منظور داشت. به عقیده نگارنده اهداف جمهوری اسلامی ایران، لغو تحریم‌های فلج‌کننده اقتصادی بین‌المللی بود تا با رفع محاصره اقتصادی و فروش نفت و دریافت منابع مالی مسدودشده ایران در خارج از کشور، اقتصاد ایران مسیر توسعه را پیموده و رفاه برای ملت ایران حاصل شود.

مقامات کشور در شرایط تحریم‌های فلج‌کننده اقتصادی و احتمال حمله نظامی به کشور، سه راهکار را پیش‌روی خود می‌دیدند.

- توافق: مذاکرات هدفمند با ایالات متحده آمریکا به‌عنوان قطب اصلی مقابل ایران در ۵+۱ و تعدیل خواسته‌های ایران جهت دستیابی به توافق هسته‌ای جامع و پایدار از طریق یک بازی برد-برد.

- تقابل: خروج از مذاکرات هسته‌ای و واردشدن در مسیر تقابل حداکثری با نظام بین‌الملل و غنی‌سازی بالای ۶۰ و حتی ۹۰ درصدی.

- خنثی: ادامه مذاکرات هسته‌ای با اصرار بر مطالبات حداکثری ایران ازجمله غنی‌سازی بالای ۲۰ درصد و ادامه روند پیشین مذاکرات هسته‌ای که به سرانجام نمی‌رسید (مذاکره برای مذاکره).

برای تحلیل چرایی انتخاب گزینه توافق از سوی کشور براساس الگوی بازیگر خردمند در فرایند تصمیم‌گیری، باید پیامدهای تمام گزینه‌ها را بررسی کنیم. پیامدهای اولین راهکار یعنی توافق هسته‌ای، لغو تحریم‌های بین‌المللی و از بین رفتن یا کاهش شدید فشارهای بین‌المللی و در نتیجه کنش‌های اقتصادی برای کشور و ملت و جلوگیری از حوادث اجتماعی بود. پیامد دیگر این راهکار، به صفر رسانیدن احتمال حمله نظامی بود. ضمن اینکه اگر توافق هسته‌ای

The Longines Legend Diver Watch

Elegance is an attitude

لونژین
LONGINES

SARMAN CO.

1832 Dr. Shariati Ave. Next to Pol-E-Roomi Tehran IRAN
 Tel.: +98 21 226.137.52